

ГЕОГРАФІЯ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Варакута О. М.,

*доцент кафедри географії та методики
її навчання Тернопільського національного*

педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка

Варакута Х. О.,

магістрант географічного факультету

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

спеціальності «Географія»

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛІ

Інноваційні підходи до формування змісту географічної освіти на сьогоденнішому етапі реформування загальноосвітньої школи найбільш повно забезпечують комфортні умови навчання учня, всебічно реалізують його природний потенціал, спонукають до розвитку самоосвіти, самовдосконалення, критичного мислити, до формування важливих для життя компетентностей.

У цілому, під інноваційним процесом розуміють комплексну діяльність щодо створення (розробки), засвоєння, використання та поширення нововведень, які позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток і характеризуються новим чи вдосконаленим змістом освіти, засобами навчання, виховання, освітніми моделями та адекватними їм системами управління, зафіксованими у формах, придатних для апробації, розповсюдження та освоєння.

Як зазначається в Концепції нової української школи, « ... у 2020 році найбільш затребуваними на ринку праці будуть вміння навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі» [6, с. 6] Однак сучасна українська школа не готує особистості до успішної самореалізації в житті. Тому необхідна докорінна реформа, яка зупинить негативні тенденції, перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості й перетворить її із школи, яка здебільшого дає суму знань, в школу, яка вчить вчитися.

Одним із 8-ми ключових компонентів формули нової школи є новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві. Провідними серед них концепція нової української школи передбачає: спілкування державною і рідною (в разі відмінності) мовами, спілкування іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність (застосування ІКТ), уміння навчатися впродовж життя, соціальні і громадські

компетентності, підприємливість, загальнокультурна грамотність, економічна грамотність і здорове життя.

Географія як наука за своїм змістом є комплексною та інтегративною, завдяки їй відбувається перетворення знань про природу і людство на планеті Земля у єдину наукову географічну картину світу. Крім цього, географія є дуалістичною, вона містить як фізико-географічну, так і соціально-географічну складові. Також географія пропонує особливі наукові інструменти для моделювання і прогнозування розвитку як окремих територій, так і всієї географічної оболонки. Саме тому шкільна географія є базовим світоглядним навчальним предметом у загальноосвітньому навчальному закладі. Оволодіння учнями географічними знаннями, уміннями та компетенціями дасть змогу зорієнтуватися у складних глобалізаційних процесах, убезпечити суспільство від невважених кроків, дасть змогу особистості національно ідентифікуватися у сучасному світі. Усе це є певним підґрунтям для того, що в шкільній географії є досить широкий спектр змістових ліній [8, с. 6].

Сьогодні перед учителем географії поставлено складне методичне завдання – реалізувати на практиці компетентнісний підхід. У географічній освіті це інноваційний напрям, що дає можливість по-новому сприйняти і зрозуміти важливе методичне питання – «з якою метою вчити школярів географії?». Саме від вирішення цього питання залежить розробка критеріїв відбору змісту географічної освіти, необхідність використання її результатів у житті майбутніх поколінь.

Успішне становлення сучасного кваліфікованого спеціаліста неможливе без свідомого вибору сфери майбутньої діяльності, системного мислення, здатності до пошуку нового. Тому обов'язком учителя географії є допомогти учням визначитися із своїми пізнавальними і життєвими інтересами, з формуванням ними особистих пріоритетів, адекватних загальнолюдським цінностям. Крім того, вивчення географії триває протягом усього життя і є джерелом нової географічної інформації, здобуття знань і вмінь орієнтуватися у просторово-часових реаліях. На цьому, зокрема, наголошує відомий географ В. Максаковський, підкреслюючи, що в умовах переходу до постіндустріального етапу розвитку, коли суспільство стає інформаційним і високотехнічним, коли підвищення рівня добробуту продовжує тривалість життя, посилюється необхідність у високоосвіченій людині, здатній сприймати нові знання протягом усього свого життя. Для досягнення цієї мети ставляться задачі, які можна згрупувати за такими аспектами:

- розвивальні: навчити прийомів самостійної дослідницької діяльності, самоконтролю, вміння самостійно здобувати знання, аналізувати й систематизувати знайдений матеріал;
- навчальні: сформувати основні поняття географічного спрямування;

- виховні: інтегрувати всі сторони виховання (ідейне, моральне, трудове, естетичне, екологічне, фізичне та ін.) [5].

Якісне засвоєння учнями змісту географічної освіти вимагає від вчителя нових підходів до вибору та застосування технологій формування його компонентів. «Серед різноманітних напрямів інтерактивних педагогічних технологій найбільш адекватними особистісно зорієнтованим є: проектна технологія, технологія різнорівневого навчання, навчання у співпраці, технологія повноцінного засвоєння знань учнями, технологія колективного навчання, технологія «Портфоліо учня», інформаційно-комунікативні технології. Зазначені технології добре пристосовані до умов класно-урочної системи, сприяють активізації навчального процесу географії в основній школі і забезпечують не лише успішне засвоєння навчального матеріалу учнями основної школи, а й інтелектуальний і моральний розвиток школярів, їхню самостійність, комунікабельність» [8, с. 38].

Інструментом забезпечення успіху нової школи має стати наскрізне застосування в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і системою освіти інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) (мультимедійні презентації, інтерактивні дошки, електронні словники, довідники, енциклопедії та ін. засоби навчання, аудіо-, відео- техніка, Інтернет-ресурси і т.п.).

Закономірне підвищення вимог до рівня і якості освіти спонукає до пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі, орієнтуючись на всесвітні освітні тренди [1, с. 42].

Однією з найбільш революційних сучасних освітніх технологій називають **МООС** (англ. Massive open online course) – масові відкриті онлайн-курси→можливість, не виходячи з дому, слухати лекції викладачів світового рівня і отримувати за ці курси дипломи.

MOSC – масове відкрите соціальне навчання. Утворення співтовариств, щоб організувати мережеве колегіальне навчання. Вони роблять якісну освіту такою доступною.

Метод **Перевернутий клас** (перевернуте навчання). Це навчання, при якому вся теоретична частина теми (параграф) вивчається вдома, а в класі учні з учителем докладно розбирають завдання і вправи з цієї теми. Тобто все в такому класі навпаки: лекція (виклад) – самостійно вдома, а домашня робота – в класі.

Принцип BYOD (Bring your own devices Брейн ю ейн девайсес – **Принесіть свої власні пристрої**), при якому для занять активно використовують ноутбуки, планшети, смартфони та все що завгодно. Але пристрої ці не надаються школою (державою). Мова йде про різноманітні комп'ютери й телефони, що вже є в самих учнів.

Динамічне оцінювання. Оцінки (бали) за такого підходу ставлять не за одиничні завдання, а за прогрес у вивченні предмета загалом. Тобто учня оцінюють не відносно класу, а відносно його самого. І це мотивує.

Подієва освіта (Событийное образование). З найбільшим завзяттям навчаються не під час щоденних і рутинних занять у школі, а під час освітніх фестивалів і свят. Тобто потрібно влаштовувати такі заходи, щоб усі самі прибігли на них вчитися. У нас такими подіями можуть стати екскурсії.

Гейміфікація (Ігрофікація) – Навчайся, граючись. Ще одна потужна нова освітня технологія. Давно доведено, що навчання через гру – це краще, що можна придумати. Смысл гейміфікації – виокремити з гри ігрові аспекти і застосувати їх в неігровому контексті: наприклад, перетворити на гру знаходження об'єктів за топографічною картою своєї місцевості; вивчити країни та їх столиці за допомогою електронної гри і т.п. Гру можна застосувати до будь-якої теми, щоб залучити учнів до її розуміння.

Бріколаж. Це використання для навчання всього, чого завгодно, крім спеціально створених інструментів на кшталт підручників.

Змішане навчання (blended learning гібридне). Його смисл в тому, щоб поєднувати навчання за комп'ютером і спілкування з живим учителем. Дитина займається на комп'ютері. Якщо їй потрібна допомога, вона займається з учителем, а учитель завдяки програмі вже знає, що саме не зрозумів учень.

Система управління навчальним процесом (LMS). Це набір інструментів, що дають змогу вчителю створювати навчальні матеріали й викладати їх в Інтернеті без використання мови програмування. Система також дає можливість учням брати участь в інтерактивних процесах, наприклад в обговоренні, у відео конференціях та дискусійних форумах, стежити за їх участю в навчальному процесі й оцінювати її.

«Хмарне» навчання. Хмара – це оригінальна ідея, що дає можливість групі комп'ютерів, поєднаних у мережу, зазвичай через Інтернет, працювати як один. Хмарна освіта використовує винахід безстрокової, універсально доступної, такої, що може розширюватися, комп'ютерної мережі і застосовує його для електронної освіти – від онлайн-класів до маленьких навчальних модулів.

Скрайбінг – новітня техніка презентації (від англійського «scribe» – накидати ескізи або малюнки); мова виступаючого ілюструється «на льоту» малюнками фломастером на білій дошці (або аркуші паперу); виходить ніби «ефект паралельного проходження», коли ми й чуємо і бачимо приблизно одне і те ж, при цьому графічний ряд фіксується на ключових моментах аудіо ряду.

Кейс-метод – яскравий приклад інтерактивних технологій, відомий у вітчизняній освіті як метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань, – ситуацій

(вирішення кейсів). Акцент робиться на самостійному навчанні учнів на основі колективних зусиль. При цьому роль вчителя зводиться до спостереження і управління дискусією, роботою.

Компетентність учителя проявляється в його здатності освоювати нові концепції предмета, нові педагогічні технології, вибирати програму й підручники з декількох альтернативних, оцінювати їх з позиції методики предмета, своїх можливостей, типу навчального закладу й особливостей тих, яких навчають, школярів.

Таким чином, завдання вчителя сьогодні – відібрати зі своїх методичних надбань усе прогресивне і змінити, модернізувати, трансформувати навчальний процес так, щоб забезпечити його дослідницький, пошуковий характер. Такий підхід сприятиме розвитку мислення, розумових творчих здібностей учнів. Дитина психологічно краще готується до сприйняття невідомого, нового для неї, і це зумовлює не тільки кращі результати в навчанні, а й сприяє формуванню її як особистості, таких моральних якостей, як цілеспрямованість, наполегливість, принциповість.

Література:

1. Варакута О. М. *Методика навчання географії (курс лекцій): Навчальний посібник. Переробл. і доповн. / Варакута О. М. – Тернопіль: Тайп, 2017. – 170 с.*
2. Варакута Ольга. *Методическая компетентность учителя при формировании географических понятий / Ольга Варакута // Scientific letters of academic society of Michal Baludansky. – 2016. – volume 4. – No. 06. – P.167-170.*
3. Даценко О. В. *Інноваційні підходи до організації науково-методичної роботи з учителями географії / О. В. Даценко. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studcon.org/innovaciyni-pidhody-do-organizaciyi-naukovo-metodychnoyi-roboty-z-uchytelyamy-geografiyi>*
4. Кейс-урок «Світовий океан – океан таємниць». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://case.edufuture.biz/m-ua-keys-ocean.html>
5. *Компетентнісний підхід як інноваційний напрям у навчанні географії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nikolyk-l-p.korostushiv.com/?p=12362>.*
6. *Концепція нової української школи. Проект для обговорення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>*
7. *Перевернутий клас. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>*
8. *Проект Концепція географічної освіти в основній школі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://undip.org.ua/structure/laboratory/geogr_ekon/proekt_konc_geogr_osv.pdf*